

Miljøministeriet
Naturstyrelsen

Natura 2000-plan 2010-2015

Kallesmærsk Hede, Grærup Langsø, Filsø og Kærgård Plantage

Natura 2000-område nr. 84
Habitatområde H73
Fuglebeskyttelsesområde F50 og F56

Kolofon

Titel:

Natura 2000-plan 2010-2015. Kallesmærsk Hede, Grærup Langsø, Filsø og Kærgård Plantage. Natura 2000-område nr. N84 (Habitatområde H73, Fuglebeskyttelsesområde F50 og F56).

Emneord:

Habitatdirektivet, Miljømålsloven, målsætninger, indsatsprogram, Natura 2000-planer

Udgiver:

Miljøministeriet, Naturstyrelsen

Ansvarlig institution:

Naturstyrelsen Ribe

Sorsigvej 35

6760 Ribe

www.naturstyrelsen.dk

Copyright:

Naturstyrelsen, Miljøministeriet

Sprog:

Dansk

År:

2011

ISBN nr.

978-87-7091-234-1

Dato:

1. december 2011

Forsidefoto: Området er domineret af vidtstrakte klit- og klitthedområder langs Vestkysten, her på Kallesmærsk Hede.

Fotograf: John Frikke

Resume:

Natura 2000-plan for Kallesmærsk Hede, Grærup Langsø, Filsø og Kærgård Plantage (nr. N84). Natura 2000-planen skal sikre gunstig bevaringsstatus for områdets udpegede arter og naturtyper. Området og truslerne mod de udpegede naturtyper og arter beskrives, og der fastlægges målsætninger og indsatser for naturtyperne og arterne. Der foretages en strategisk miljøvurdering af planen.

Må citeres med kildeangivelse

Indhold

Forord	4
Natura 2000-planlægning	5
<i>Natura 2000-planen er bindende for myndighederne</i>	6
Områdebeskrivelse	6
Trusler mod områdets naturværdier	9
Igangværende pleje og genopretning	12
Tilstand og bevaringsstatus/prognose	13
<i>Vurdering af tilstand</i>	14
<i>Vurdering af bevaringsstatus/prognose</i>	18
Målsætning	21
<i>Overordnet målsætning for Natura 2000-området</i>	21
<i>Konkrete målsætninger for naturtyper og arter</i>	22
<i>Modstridende interesser</i>	24
Indsatsprogram	25
<i>Generelle retningslinjer</i>	26
<i>Konkrete retningslinjer</i>	27
<i>Forslag til mulige virkemidler</i>	28
Sammenhæng og synergi med vandplan	28
Strategisk miljøvurdering	29
Bilag 1 Kort over Natura 2000-områdets placering og afgrænsning	
Bilag 2 Opsummering af Natura 2000-planen og mulige virkemidler	
Bilag 3 Væsentlige naturforvaltningsmæssige opgaver	
Bilag 4 Miljørapport for Natura 2000-planen	

Foto: Claus Bjørn Larsen

Danmarks VIP-natur får egen bodyguard

Hvad har Skagens Gren, Silkeborgskovene og det Sydfynske Øhav til fælles? Eller klokkefrøen, fiskeørnen og gråsælen? De er alle en del af Danmarks særligt værdifulde natur, som vi er forpligtet til at passe godt på. Det samme gælder strandengen, højmosen og boblerevet. Natura 2000-områderne er et netværk af naturområder i EU, der indeholder særligt værdifuld natur set i et europæisk perspektiv. Natura 2000 skal sørge for, at alle 27 EU-lande drager omsorg for egne truede dyr, planter og natur.

Danmark har i alt 246 Natura 2000-områder. Hvert område får nu sin helt egen naturplan, der skal fungere som bodyguard. Det er i alt for mange år gået tilbage for naturens mangfoldighed. Nu skal planerne sørge for, at staten, kommuner og lodsejere drager omsorg for de naturtyper og plante- og dyrearter, der er truede sårbare eller sjældne i EU.

Ny natur på vej

Naturplanerne er den hidtil største naturindsats, der nogensinde er sat i værk i Danmark. Budgettet er ca. 1,8 mia. kroner og vil i stor udstrækning blive finansieret af EU's landdistriktsmidler. Den planlagte indsats dækker ca. 1.600 km², hvoraf de 40 km² er ny natur.

Der er planlagt hundredvis af nye vandhuller, som vil sikre levesteder for padder som klokkefrøen og vandsalamanderen. 200 km² løvskov skal beskyttes mod rydning, og flere hule, gamle og døde træer vil give levesteder for svampe, flagermus og insekter. Fiskeri på havet skal reguleres, så de unikke danske boblerev sikres mod at blive ødelagt af fiskeredskeer, og danske højmoser skal igen have mulighed for at få det bedre. Lige nu er de truet af udtørring og tilgroning. Med naturplanerne skal der ryddes krat og buske og gives bedre og mere naturlige vandforhold.

Tilbagegangen stoppes

Som ny miljøminister er jeg glad for, at vi nu har en plan for at stoppe naturens tilbagegang i Natura 2000-områderne. Der må ikke ske yderligere skade på naturen. Planerne har været for længe undervejs under VK-regeringen. Natura 2000-områderne blev udpeget i årene 1998-2004, og tilbagegangen skulle være standset allerede sidste år.

Danmarks nye SRSF-regering vil føre en mere aktiv og fremsynet naturpolitik. De 246 Natura-områder har nu hver en bodyguard, mens regeringen laver en plan for hele Danmark. Naturplan Danmark skal sætte ambitiøse mål – ikke blot for den natur som findes i Natura 2000-områderne, men for hele den danske natur.

Lad os så komme i gang !

Med venlig hilsen
miljøminister Ida Auken

Natura 2000-planlægning

EU's Natura 2000-direktiver (Fuglebeskyttelses- og Habitatdirektiverne) forpligter Danmark til at gøre den nødvendige indsats for at sikre eller genoprette en række sjældne, truede eller karakteristiske naturtyper og arter. Gennem en målrettet indsats i de udpegede Natura 2000-områder bidrager Danmark til at sikre den europæiske natur og dens mangfoldighed.

Med henblik på at prioritere den nødvendige indsats udarbejder Naturstyrelsen en Natura 2000-plan, der dækker hvert af de udpegede beskyttelsesområder. Natura 2000-planen er en sammenfattende plan, som både indeholder Natura 2000-skovplan for de skovbevoksede fredskovpligtige arealer og Natura 2000-plan for øvrige områder samt arter.

Planen omfatter "udpegningsgrundlaget", dvs. de naturtyper og arter, som området er udpeget for. Natura 2000-planens indhold er vist i figur 1.

Figur 1. Opbygning af en Natura 2000-plan.

Natura 2000-plan

Natura 2000-planen er bindende for myndighederne

Natura 2000-planen er bindende, således at alle myndigheder i deres arealdrift, naturforvaltning eller ved udøvelse af deres beføjelser i henhold til lovgivningen i øvrigt skal lægge Natura 2000-planen til grund. Planen er vedtaget i 2011, hvorefter kommunalbestyrelserne og Naturstyrelsen udarbejder bindende handleplaner, som skal sikre gennemførelsen af Natura 2000-planen. Direkte statslig opfølgning i form af bekendtgørelser o.l. sker dog på grundlag af Natura 2000-planen. Offentlige lodsejere kan vælge at gennemføre Natura 2000-planen direkte i deres drifts- og plejeplaner.

Natura 2000-planen tilsidesætter ikke øvrig lovgivning, og den indsats, som iværksættes for at sikre planens gennemførelse, skal have de fornødne tilladelser, dispensationer m.v. på grundlag af konsekvensvurderinger mm. Der er ikke gennemført en konsekvensvurdering i henhold til habitatdirektivets artikel 6.3 af de enkelte planer, idet der ikke i planen er taget konkret stilling til forvaltningsindsatsens præcise lokalisering eller valgt forvaltningsmetoder. Der er dog i Natura 2000-planen taget stilling til afvejning mellem modsatrettede naturinteresser i de tilfælde hvor sådanne allerede på nuværende tidspunkt i planlægningen kan forudses, og hvor en sådan afvejning er forbundet med og nødvendig for forvaltningen af området. Evt. konkrete konsekvenser af denne afvejning vil blive afklaret i forbindelse med gennemførelsen af planen og valg af virkemidler.

Natura 2000-planens målsætninger er bindende og skal desuden anvendes ved konsekvensvurdering i forbindelse med myndighedsudøvelse, jf. Miljøministeriets bekendtgørelse nr. 408 af 1. maj 2007 (ændret ved bekendtgørelse nr. 1443 af 11. december 2007 med senere ændringer) om udpegning og administration af internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter.

Indsatsprogrammets retningslinjer er ligeledes bindende og danner grundlag for området's handleplan og eventuelle drifts- og plejeplaner.

Natura 2000-planen koordineres med vandplanen for hovedvandopland Vadehavet og Vesterhavet samt Ringkøbing Fjord og bliver ligesom denne revideret hvert 6. år. De dele af Natura 2000-planen, der vedrører skovbevoksede fredskovspligtige arealer, revideres dog kun hvert 12. år.

Områdebeskrivelse

Natura 2000-området har et areal på 11.636 ha. og afgrænses som vist på bilag 1. Natura 2000-området består af Habitatområde nr. H73 og Fuglebeskyttelsesområderne nr. F50 og F56. På Naturstyrelsens hjemmeside www.naturstyrelsen.dk samt i figur 2 og

Natura 2000-plan

bilag 2 er der angivet hvilke naturtyper og arter, der udgør udpegningsgrundlaget for dette område.

Udpegningsgrundlag for Habitatområde nr. 73		
Naturtyper:	Forklit (2110) Hvid klit (2120) Grå/grøn klit (2130) Klithede (2140) Havtørnklit (2160) Grårisklit (2170) Skovklit (2180) Klitlavning (2190) Enebærklit (2250) Lobeliesø (3110) Søbred med småurter (3130) Næringsrig sø (3150) Brunvandet sø (3160)	Vandløb (3260) Våd hede (4010) Tør hede (4030) Enekrat (5130) Surt overdrev (6230) Tidvis våd eng (6410) Urtebræmme (6430) Hængesæk (7140) Tørvelavning (7150) Kildevæld (7220) Rigkær (7230) Skovbevokset tørvemose (91D0) Elle- og askeskov (91E0)
Arter:	Odder (1355)	

Udpegningsgrundlag for Fuglebeskyttelsesområde nr. 50 Kallesmærsk Hede og Grærup Langsø		
Fugle:	Hedehøg (Y) Tinksmed (Y)	Hedelærke (Y)

Udpegningsgrundlag for Fuglebeskyttelsesområde nr. 56 Fiilsø		
Fugle:	Rørdrum (Y) Sangsvane (T) Pibesvane (T) Kortnæbbet gås (T) Grågås (T) Spidsand (T)	Rørhøg (Y) Hedehøg (Y) Plettet rørvagtel (Y) Pomeransfugl (T) Tinksmed (Y) Natravn (Y)

Figur 2. Naturtyper, fugle og andre arter, der udgør udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området. For fuglenes vedkommende står (Y) for ynglefugl og (T) for trækfugl.

Området er stort og rummer meget varierede landskabs- og naturforhold. Størstedelen, ca. 65 %, er ejet af Staten. Det domineres af naturtyper som klitter, klithede, klitlavninger og klitsøer. I området findes et klitbælte, der strækker sig over et areal på 10 km i længden og 6-10 km i bredden. Bag de yderste kystklitter findes de større klitheder, herunder Kallesmærsk Hede, Sølager Hede, Børsrose Hede og Fiilsø Hede. Store arealer, der oprindeligt var klitheder og hvid klit, er i dag tilplantet med plantager, der er domineret af bjergfyr. Kun enkelte mindre partier er i dag bevokset med krat og skov med de naturlige løvtræsarter stilkeg, vintereg, dunbirk, vortebirk og bævreasp.

Natura 2000-plan

Oksbøl Skyde- og Øvelsesterræn udgør hovedparten af den sydlige del af beskyttelsesområdet, og her findes en del tidligere landbrugsområder, næringsfattige søer og vådområder. Længst mod nord i beskyttelsesområdet ligger et stort og intensivt dyrket landbrugsområde på afvandet søbund (ca. 1.200 ha), samt én af Sydvestjyllands større søer, Filsø, der er resterne af den afvandede Stor-Filsø. Søen er lavvandet og omgivet af kær-, hede- og klitområder.

I Natura 2000-området findes en række fredninger, hvis primære formål har været at bevare de helt særlige naturforhold og landskaber i området. Godt halvdelen af områdets natur er desuden omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, ligesom zonen langs kysten er klitfredet og omfattet af naturbeskyttelseslovens § 8.

Af særligt prioriterede naturtyper findes grå/grøn klit, klithede og enebærklit. Med Kallesmærsk Hede som den største, er klithederne blandt de vigtigste og mest værdifulde klitheder i landet. Af øvrige naturtyper findes skovklit, klitlavning og hvid klit, med betydelige forekomster, mens naturtyper som lobeliesøer, forklit, havtornklit, grårisklit, hængesæk og rigkær forekommer i mindre udstrækning.

Odderen er i fremgang i hele området, men det vurderes, at Filsø med tilknyttede vandsystemer fortsat er det mest betydningsfulde levested for arten.

Blandt fuglene på udpegningsgrundlaget klarer ynglefuglene hede-høg og plettet rørvagtel sig dårligt og findes måske ikke mere i området, mens der fortsat findes små bestande af rørdrum, rørhøg og tinksmed. Status for natravn og hedelærke er ikke kendt, men arterne findes flere steder i beskyttelsesområdet. For trækfuglearterne gælder, at de alle er tilknyttet våd- og landbrugsområderne ved Filsø. Både pibesvane, sangsvane, kortnæbbet gås, grågås og pomeransfugl er arter, der har kunnet tilpasse sig de nutidige, intensive driftsformer, som præger landbruget her. Spidsanden er til gengæld gået drastisk tilbage.

Ynglefuglene rørdrum, hede-høg, plettet rørvagtel og tinksmed er alle meget fåtallige som ynglefugle i Danmark. Fælles for dem er, at de nationale bestande er nogenlunde stabile. Udbredelsesmæssigt er hede-høg og tinksmed meget begrænsede, og forekommer næsten kun i områder i henholdsvis det sydvestlige og nordvestlige Jylland. Rørhøg, natravn og hedelærke er noget mere udbredte og talrige, og bestandsmæssigt vurderes disse arter også at være stabile i Danmark.

For trækfuglenes vedkommende vurderes forekomsterne af sangsvane, pibesvane og spidsand nogenlunde stabile, mens grågås og kortnæbbet gås er i fremgang på landsplan. Pomeransfugl forekommer både geografisk og antalsmæssigt i meget begrænset omfang, og dens bestandsmæssige forhold er kun dårligt kendte.

Natura 2000-plan

I området yngler endvidere en række fuglearter som vagtel, slørugle, stor tornskade, fyrremejse, skægmejse, pungmejse og græshoppesanger. Tidligere fandtes også en af landets største bestande af den nu uddøde urfugl i området, og i beskyttelsesområdet lever en af Danmarks største bestande af kronstyr.

I basisanalyserne for Natura 2000-området Kallesmærsk Hede, Grærup Langsø, Fiilsø og Kærgård Plantage findes der en mere detaljeret gennemgang af området. Se Naturstyrelsens hjemmeside www.naturstyrelsen.dk.

Natura 2000-området ligger i Varde Kommune og indenfor vandplanområdet hovedvandopland Vadehavet og Vesterhavet samt Ringkøbing Fjord.

Natura 2000-området rummer en af Danmarks største bestande af kronstyr. Kronstyrerne er afhængige af en række klit- og hedenaturtyper på udpegningsgrundlaget. Dyrene har lokalt væsentlig betydning for afgræsning af klithedenaturen. Foto: John Frikke.

Trusler mod områdets naturværdier

I det følgende afsnit skal de oplyste trusler forstås som påvirkninger af naturtyper og arter, der er på udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området. Trusler er i den forbindelse aktuelt forekommende og konkrete påvirkningsfaktorer, der enkeltvis eller i samvirking vil kunne forhindre, at naturtyperne og arterne opnår gunstig bevaringsstatus. Det kan dog også være potentielle påvirkningsfaktorer i det omfang, at der er viden om, at påvirkningerne periodevis er forekommet i området, men aktuelt ikke er til stede. Aktuelle påvirk-

Natura 2000-plan

ninger, der f.eks. reguleres internationalt eller i anden sammenhæng, og derfor ikke er et anliggende for Natura 2000-planen, kan også fremgå, men vil ikke være en del af denne Natura 2000-plans indsatsprogram.

Arealreduktion/fragmentering: Naturtyperne tørvelavning, rigkær, våd hede, hængesæk og tør hede findes i området som små spredte forekomster, der er særligt udsatte for påvirkninger fra omgivelserne, og det vurderes at arealerne er så små og spredte, at karakteristiske arter har svært ved at spredes i området.

Levestederne for tinksmed vurderes i dag at være fragmenterede.

Næringsstofbelastning: Områdets kortlagte og tilstandsvurderede naturtyper er truede af luftbåret kvælstof, dog med undtagelse af naturtypen tidvis våd eng og mindre del af de kortlagte rigkær. For de påvirkede naturtyper er den nederste ende af tålegrænseintervallet overskredet på hele eller dele af arealet. For skovnaturtypen skovklit, er også den høje ende af tålegrænseintervallet for kvælstofpåvirkning overskredet for hele arealet.

Derudover udgør direkte tilledning af næringsstoffer og okker via dræn og grøfter en trussel mod områdets sønaturtyper.

Tilgroning er et problem for grå/grøn klit, klithede, klitlavning, våd hede, tør hede, surt overdrev, tidvis våd eng, hængesæk, tørvelavning og rigkær. Dertil kommer en række arter på udpegningsgrundlaget som hedehøg, plettet rørvagtel og tinksmed. Endelig er flere af områdets større og mindre søer truet af tilgroning (især lobeliesøer og søbred med småarter).

Uhensigtsmæssig hydrologi: Unaturlig afvanding og lave vandstande hører til blandt truslerne for naturtyperne klitlavning, våd hede, klithede, tidvis våd eng, tørvelavning og rigkær. Desuden er truslen aktuel for både større og mindre søer i området. Forekomsterne af arter som plettet rørvagtel og tinksmed er også præget af, at der i området er gennemført afvanding med unaturlig hydrologi til følge.

Den naturlige hydrologi i vandløb påvirkes nogle steder af vandløbsvedligeholdelsen.

Uhensigtsmæssig drift: Intensiv skovdrift kan medføre, at skovnaturtyperne forringes eller ødelægges, f.eks. ved fjernelse af dødt træ, jordbearbejdning eller kørsel i skovbunden. Der er i øvrigt en utilstrækkelig beskyttelse af skovnaturtyper mod bl.a. konvertering til andre træarter.

Moderne landbrugsdrift er et problem i forhold til ynglende hedehøg, der i stigende grad anlægger sin rede i afgrøder i vækst (fortrinsvis vinterafgrøder). Herved mister hedehøgene ofte afkommet i forbindelse med afhøstning af tidlige afgrøder.

Natura 2000-plan

Intensiv landbrugsdrift på f.eks. markerne på den tidligere søbund ved Filsø, har påvirket livsbetingelserne for en række fuglearter på udpegningsgrundlaget. Det gælder f.eks. pibesvane og spidsand, der med en reduktion af vedvarende græsarealer fik forringede levevilkår.

Naturpleje kan med en for intensiv indsats med store og hyppige afbrændinger f.eks. få negative konsekvenser for nogle af hedens dyr og planter - f.eks. er der arter, som kan have vanskeligt ved at genindvandre på arealerne hvis afbrændingerne forekommer for hyppigt.

Hårdhændet vandløbsvedligeholdelse med grødeskæring er en trussel mod naturtypen vandløb med vandplanter, idet der ikke kan opretholdes en naturlig vandplanteflora, hvilket medfører øget sandvandring og unaturlig hydrologi i vandløbet.

Hindring af landskabsdynamik: Klitnaturtyperne er meget dynamiske og i mange klitområder er naturtypernes tilstand truet af en dæmpet dynamik. Tidligere sandflugtsdæmpende tiltag, som tilplantning med hjælme i de hvide klitter og længere fra kysten tilplantning med bjergfyr har medført, at området's natur er præget af en væsentlig tilgroning med bjergfyr og urter, der er tilpasset en lav grad af forstyrrelse. Tidligere har f.eks. fårehold skabt åbne pletter i vegetationen og forhindret tilgroning med konkurrencetærke urter og træer.

Invasive arter: De lysåbne naturtyper trues af tilgroning med invasive arter som bjergfyr, glansbladet hæg og rynket rose. Også mosset stjernebredribbe er en trussel mod klithede og grå/grøn klit.

Der findes både contortafyr og bjergfyr i de bevoksede områder, og disse nåletræer udgør en betydelig trussel for området's oprindelige skovnaturtyper. Det vurderes, at de især udgør en trussel i forbindelse med bevarelse af skovklitten.

Mink og mårhund er registreret i området.

Forstyrrelser: Rekreative aktiviteter vurderes at kunne udgøre en trussel for udpegningsarterne i området. Det gælder især arter som hedehøg og tinksmed, der er særligt følsomme over for forstyrrelser i sommerhalvåret, og blandt trækfuglene er især de store forekomster af vandfugle i områderne ved Filsø følsomme overfor menneskelige aktiviteter i og omkring fouragerings- og rasteområder.

Prædation: Mink, mårhund og en voksende bestand af ræv udgør en trussel for især de jordrugende fuglearter.

Det invasive mos stjernebredribbe er en trussel mod klithede og grå/grøn klit, da det udkonkurrerer de naturligt forekommende plantearter. Foto: Henriette Bjerregaard.

Igangværende pleje og genopretning

Brugen og driften af skyde- og øvelsesterrænet er for størstepartens vedkommende reguleret gennem en drifts- og plejeplan for området.

I medfør af drifts- og plejeplanen for Oksbøl Skyde- og Øvelsesterræn eksisterer bl.a. en række brugsmæssige begrænsninger i forhold til en række naturtypers sårbarhed, ligesom der også er gennemført en række naturforvaltningstiltag – bl.a. pleje af store hedeområder og genopretning af vådområder.

I tidens løb er flere naturgenopretnings- og forvaltningsprojekter gennemført i beskyttelsesområdet – først og fremmest af Naturstyrelsen, Forsvaret/Oksbøllejren og det tidligere Ribe Amt.

Aktuelt gennemfører de statslige lodsejere i området (Forsvaret og Naturstyrelsen) en løbende plejeindsats i området med bl.a. afbrænding og afgræsning af hedearealer, herunder opfølgning/efterpleje af de klithedearealer, der blev ryddet i forbindelse med EU-Life Klithedeprojektet. Varde Kommune har udført supplerende rydninger før opstart af et større afgræsningsprojekt på den privatejede Filsø Heide.

Af større projekter i nyere tid kan også nævnes genskabelsen af Tane Sø og Nørrekær, plejeprojektet ved Filsø og forundersøgelserne af mulighederne for at hæve vandstanden i Grærup Langsø og i de næringsfattige kærømråder nord for søen.

Natura 2000-plan

Der er igangsat naturpleje af arealer ejet af Danmarks Naturfond i Vrøgum Kær. Der er en del arealer i området der er omfattet af en igangværende MVJ-aftale.

Endelig er der planlagt et meget omfattende restaurerings- og genopretningsprojekt på Filsø Gods. Her vil store dele af den tidligere søbund blive sat under vand, hvis projektet vedtages og gennemføres. Det vil i givet fald ændre forudsætningerne for naturen i en stor del af beskyttelsesområdet.

Store klithedearealer er i de senere år plejet med afbrænding og rydning af træopvækst. Foto: John Frikke.

Tilstand og bevaringsstatus/prognose

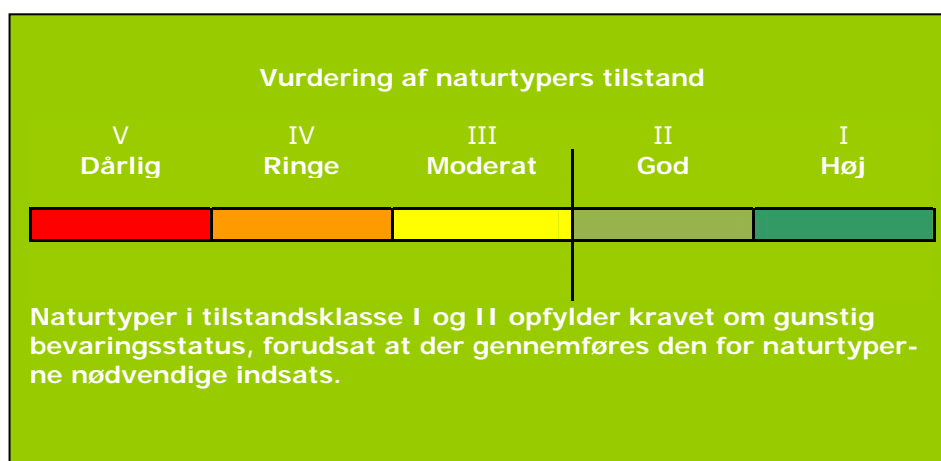
For nogle naturtyper er der udviklet et system til vurdering af den enkelte naturtypes aktuelle *tilstand*, som er et udtryk for typens aktuelle naturindhold og en række andre målbare faktorer.

Bevaringsstatus for naturtyper og arter er derimod en vurdering af, hvordan deres tilstand vil være i fremtiden, såfremt der ikke sker ændringer i udnyttelsen og i de trusler, der eksisterer i dag. Der er således tale om en *prognose* for arternes og naturtypernes udviklingsretning. I de følgende afsnit er der nærmere beskrevet tilstand og bevaringsstatus/prognose for områdets naturtyper og arter.

For skovnaturtyperne i området gælder, at det kun er fredskovpligtige arealer, som på nuværende tidspunkt er kortlagt. Således er tilstanden nedenfor kun vurderet for fredskovpligtige skovnaturtyper.

Vurdering af tilstand

Der er foretaget en vurdering af tilstanden af 23 lysåbne naturtyper og 10 skovtyper, der er kortlagt i basisanalyserne. Desuden er tilstanden vurderet for udvalgte forekomster af 5 søtyper. Vurderingen bygger på et system, der inddeler forekomster af Habitatdirektivets naturtyper i 5 tilstandsklasser (figur 3), hvor I (høj) er bedst og V (dårlig) er værst. Som led i beregningen af tilstanden beregnes både et artsindeks, baseret på indholdet af plantearter i en cirkel med radius på 5 m og et strukturindeks, baseret på vegetationshøjden, opvækst af vedplanter, forekomst af drængrøfter m.m. For skovnaturtyperne baseres strukturindeks bl.a. på omfang af jordbearbejdning, afvandingsforhold, forekomst af invasive arter og trækronernes lagdeling i forskellige etager.

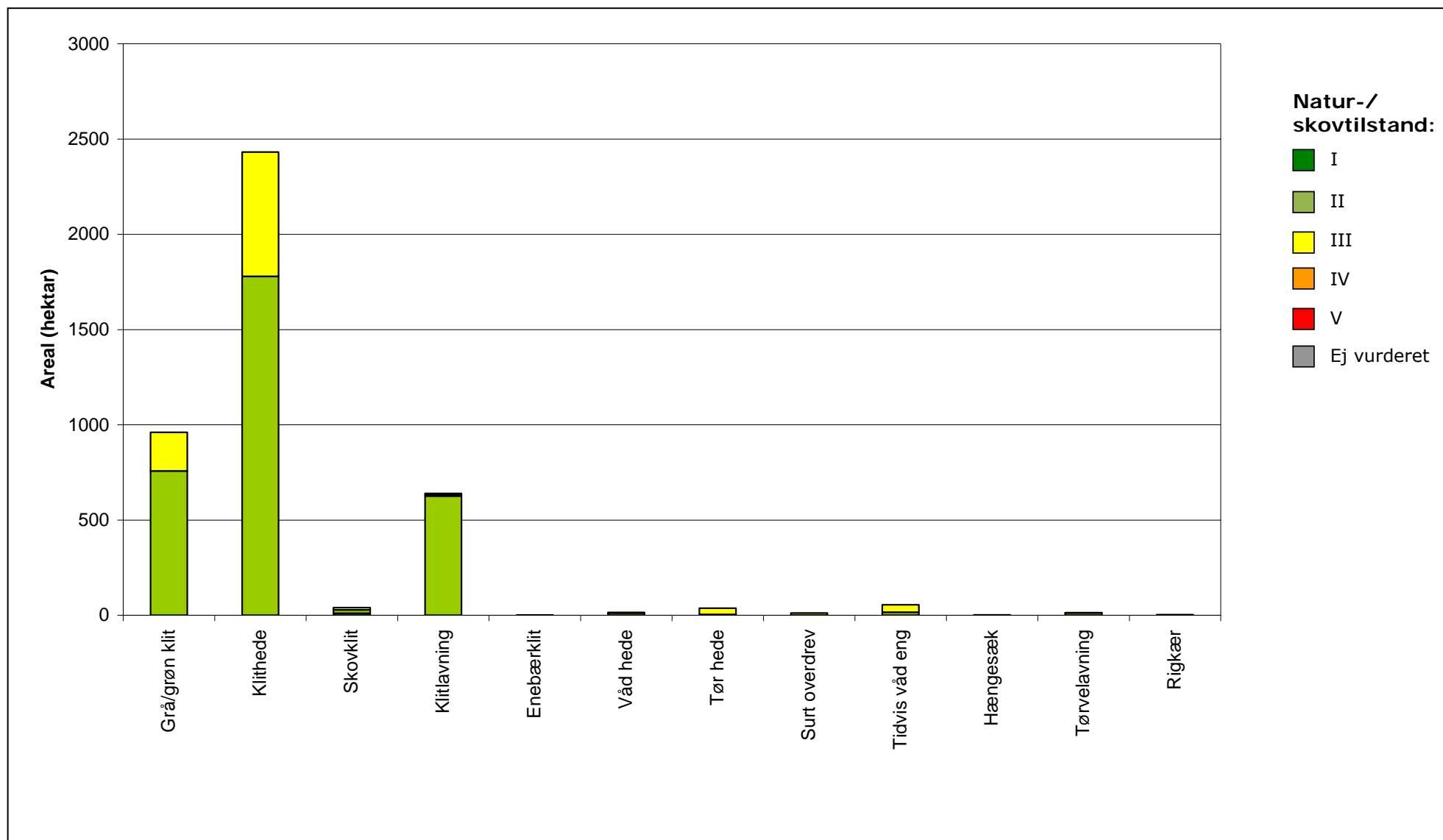

Figur 3. Tilstandsklasser for naturtyper.

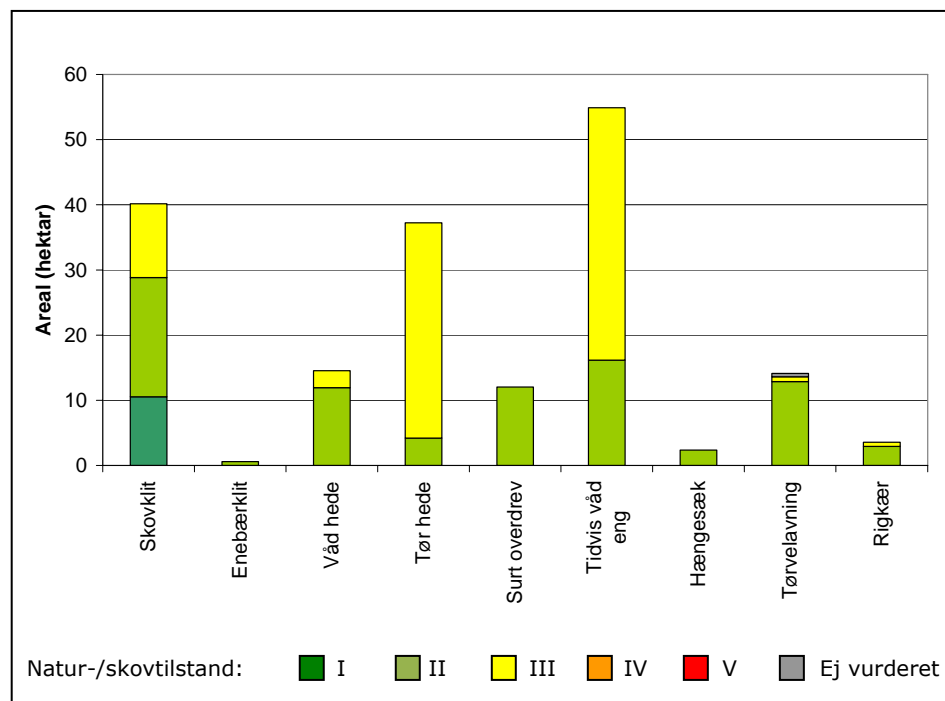
Strukturindeks og artsindeks for den enkelte naturtype vægtes sammen til naturtypens tilstandsklasse på arealet. Et højt strukturindeks kombineret med et lavt artsindeks viser, at naturarealet har forudsætninger for et højt naturindhold, men at de karakteristiske arter ikke er til stede. Et højt artsindeks kombineret med et lavt strukturindeks kan anvendes som et redskab til at lokalisere artsrige forekomster med et stort behov for pleje eller anden indsats.

I figur 4a og 4b er vist natur/skovtilstanden for Natura 2000-områdets naturtyper. Kun en mindre del af vandhullerne er tilstandsvurderet og er derfor ikke medtaget i figuren.

Natura 2000-plan

Figur 4a. Natur-/skovtilstand for de af Natura 2000-områdets naturtyper, som er tilstandsvurderet.

Figur 4b. Natur/skovtilstand for de af Natura 2000-områdets naturtyper, som er tilstandsvurderet (klithede, grå/grøn klit og klitlavning udeladt).

Grå/grøn klit forekommer på i alt ca. 960 ha i området. Naturtilstanden er god for størstedelen af arealet idet artstilstanden er god og strukturtilstanden moderat. På ca. 20 % af arealet er naturtilstanden vurderet som moderat. Den moderate strukturtilstand skyldes primært tilgroning og manglende landskabsdynamik.

Klithede forekommer på ca. 2431 ha, hvor størstedelen (73 %) har god naturtilstand (klasse II). Stort set hele arealet har en god arts- og strukturtilstand. Dog har knapt 30 % af arealerne en moderat struktur, hvilket gør, at naturtilstanden for denne del vurderes til at være moderat. Det omfattende klithedeprojekt er en medvirkende årsag til den generelt gode naturtilstand.

Klitlavning er registreret på ca. 640 ha. Tilstanden er god hvilket afspejler en generelt høj artsdiversitet, og en lidt lavere strukturtilstand. Den lavere strukturtilstand afspejler primært, at dele af arealet er under tilgroning med blåtop, og at dele af arealerne er påvirket af afvanding/udtørring.

Våd hede (ca. 15 ha) har et godt artsindhold på størstedelen af arealet. En mindre del (20 %) har en ringe artstilstand. Strukturen er generelt god, kun en mindre del har moderat strukturtilstand. Den gode

Natura 2000-plan

tilstand på arealerne trues især af tilgroning med blåtop, næringsstofbelastning og afvanding.

Tør hede (ca. 37 ha) har generelt en moderat naturtilstand idet både struktur og artstilstand er moderat på 90 % af arealet. Det er primært tilgroning med vedplanter eller græsser – fremskyndet af næringsstofbelastning - der er årsagen til den moderate naturtilstand.

Surt overdrev (ca. 12 ha) har moderat strukturtilstand (klasse III) og god artstilstand på hele arealet. Den samlede gode tilstand skyldes primært, at forholdsvis mange overdrevsarter fortsat er tilstede på trods af tilgroningsproblemer og næringsstofbelastning.

Tidvis våd eng (ca. 55 ha) har generelt moderat strukturtilstand, primært på grund af tilgroning med højere urter samt afvanding. Artstilstanden er dog stadig god på hele arealet. Den samlede naturtilstand er dog moderat på 70 % af arealet.

Hængesæk forekommer på ca. 2 ha. Selvom dele af arealerne har en forholdsvis høj og tætsluttende vegetation og er truet af udtørring/afvanding, er strukturtilstanden dog stadig vurderet til god. Artstilstanden er god til høj for hele arealet. Næringsstofbelastning er en væsentlig trussel.

Tørvelavning er kortlagt på ca. 14 ha i god naturtilstand. Omkring 1/3 af arealet har dog en mindre god struktur fortrinsvis pga. tilgroning med blåtop og afvanding.

Rigkær er registreret på ca. 4 ha – primært langs randen af Filsølavningen. Langt størstedelen af arealet er i god naturtilstand. På ca. 1/5 af arealet er strukturen dårlig, primært pga. tilgroning med højere urter og vedplanter samt påvirkning fra landbrugsdrift.

Enebærklit er kortlagt i god naturtilstand på ca. 1 ha. Der er tale om et område med udplantet ene.

Skovklit er kortlagt på ca. 40 ha. ¾ af arealet er vurderet til god tilstand. Resten af arealet fordeler sig næsten ligeligt mellem høj og moderat tilstand.

Elle- og askeskov og skovbevokset tørvemose er endnu ikke kortlagt i området.

Der findes ca. 175 småsøer i området hvoraf de 16 er kortlagt på nuværende tidspunkt. Af 10 forekomster af søbred med småurter, er 6 registreret i god tilstand og 4 i moderat til dårlig tilstand. Hertil kommer seks forekomster af næringsrig sø – alle i moderat naturtilstand.

Natura 2000-plan

Se kort med tilstandsvurdering af de enkelte forekomster i Natura 2000-området på Naturstyrelsens hjemmeside www.naturstyrelsen.dk under "Se på kort".

Der er endnu ikke udviklet et system til vurdering af tilstanden for en række lysåbne naturtyper, marine naturtyper, større søer, vandløb samt fugle og andre arter.

Der er 175 småsøer i området, hvoraf kun 16 er kortlagt og tilstandsvurderet. Foto: John Frikke.

Vurdering af bevaringsstatus/prognose

Miljømålsloven og skovloven fastsætter som et overordnet mål, at naturtyper og arter, som Natura 2000-områderne er udpeget for, skal have en gunstig bevaringsstatus. Gunstig bevaringsstatus er defineret i Habitatdirektivet (figur 5).

Gunstig bevaringsstatus skal generelt opnås inden for hver af Danmarks to biogeografiske regioner, nemlig den kontinentale og den atlantiske region. Gunstig bevaringsstatus skal dog ifølge EU's vejledning til direktivets artikel 6 også anvendes på de enkelte Natura 2000-områder, men der findes ingen retningslinjer for, hvorledes denne vurdering skal foretages. Den første Natura 2000-plan laves på grundlag af tilgængelig viden og derfor alene ud fra en prognose for de enkelte naturtypers og arters udvikling.

Prognosen for de kortlagte naturtyper er bestemt på områdeniveau ud fra de enkelte forekomsters natur/skovtilstand og aktuelle trusler og inddeles i *gunstig* eller *ugunstig prognose*. Naturtyper i tilstandsklasse I (høj tilstand) eller II (god tilstand) har en gunstig

prognose, hvis det vurderes, at tilstanden også kan opretholdes på langt sigt. I mange tilfælde forudsætter det, at der gennemføres den for naturtyperne nødvendige indsats i form af naturpleje, begrænsning af næringsstofftilførsel, forbedring af hydrologiske forhold m.m.

Gunstig bevaringsstatus

En naturtypes "bevaringsstatus" anses for "gunstig", når

- det naturlige udbredelsesområde og de arealer, det dækker inden for dette område, er stabile eller i udbredelse, og
- den særlige struktur og de særlige funktioner, der er nødvendige for dets opretholdelse på langt sigt, er til stede og sandsynligvis fortsat vil være det i en overskuelig fremtid, samt når
- bevaringsstatus for de arter, der er karakteristiske for den pågældende naturtype, er gunstig

En arts "bevaringsstatus" anses for "gunstig", når

- data vedrørende bestandsudviklingen af den pågældende art viser, at arten på langt sigt vil opretholde sig selv som en levedygtig bestanddel af dens naturlige levesteder, og
- artens naturlige udbredelsesområde hverken er i tilbagegang, eller der er sandsynlighed for, at det inden for en overskuelig fremtid vil blive mindsket, og
- der er og sandsynligvis fortsat vil være et tilstrækkeligt stort levested til på langt sigt at bevare dens bestande

Figur 5. Habitatdirektivets definition af gunstig bevaringsstatus på biogeografisk niveau for naturtyper og arter.

Prognosen for de øvrige naturtyper og alle arterne er baseret på den bedste tilgængelige viden. Her benyttes begreberne *vurderet gunstig*, *vurderet ugunstig* og *ukendt prognose*.

I Natura 2000-området er der foretaget følgende vurdering af prognosen for naturtyper og arter:

Prognosen er gunstig eller vurderet gunstig for:

- *Odder*, da den tilsyneladende er i fremgang i området.
- *Rørdrum (Y)*, på grund af bestandsfremgang og spredning.
- *Sangsvane (T)* og *kortnæbbet gås (T)*, på grund af en svagt voksende bestand i især Filsø-området.
- *Grågås (T)*, på grund af en voksende bestand igennem de seneste årtier flere steder i området, men især ved Filsø.
- *Rørhøg (Y)*, da områdets spredte bestand vurderes at være stabil.

Natura 2000-plan

Prognosen er ugunstig eller vurderet ugunstig for:

- *Forklit, hvid klit, grå/grøn klit, klithede, havtornklit, grårisklit, skovklit, klitlavning, enebærklit, våd hede, tør hede, surt overdrev, hængesæk, tørvelavning og rigkær fordi den luftbårne kvælstofdeposition ligger over den laveste tålegrænse for naturtyperne.*
- *Grå/grøn klit er endvidere truet af manglende dynamik.*
- *Klitlavning, våd hede, tør hede, surt overdrev, tidvis våd eng og hængesæk er truet af tilgroning med blåtop og/eller bølget bunke samt invasive arter som bjergfyr, glansbladet hæg, rynket rose og stjernebredribbe.*
- *Rigkær er påvirket af tilgroning med højere urter og pil.*
- *Lobeliesø og næringsrig sø, der primært er truet af næringsstofftilførsel. For nogle søer udgør unaturlige vandstandsforhold og tilførsel af okker desuden en trussel.*
- *Pibesvane (T) er gået tilbage i antal i de seneste år, og et vigende areal med eng og vedvarende græs kan være et problem for arten.*
- *Spidsand (T), da den er gået meget tilbage i antal.*
- *Hedehøg (Y), som trues af uhensigtsmæssig drift og prædation.*
- *Plettet rørvagtel (Y), som trues af uhensigtsmæssig hydrologi og tilgroning.*
- *Tinksmed (Y), hvis levesteder påvirkes af tilgroning og uhensigtsmæssige hydrologiske forhold.*

Prognosen er ukendt for:

- *Brunvandet sø, enekrat, urtebræmmer, kildevæld, elle- og askeskov samt skovbevokset tørvemose, da naturtyperne ikke er kortlagt i området.*
- *Søbred med småurter, da naturtypen kun er kortlagt sporadisk i området.*
- *Pomeransfugl (T), da artens bestandsforhold og krav til levesteder ikke er undersøgt nærmere.*
- *Natravn (Y) på grund af et begrænset kendskab til artens forekomst i området.*
- *Hedelærke (Y) på grund af et begrænset kendskab til artens forekomst i området.*
- *Vandløb, da der mangler viden om naturtypens tilstand.*

Målsætning

Det overordnede mål er at sikre eller genoprette gunstig bevaringsstatus for de naturtyper og arter, der udgør udpegningsgrundlaget i de enkelte Natura 2000-områder (jf. dog nedenfor om eventuelle modstridende interesser).

Der opstilles en **overordnet målsætning** for området. Den overordnede målsætning angiver det overordnede sigte for, hvorledes området skal udvikle sig både for at sikre områdets integritet og en gunstig bevaringsstatus for arter og naturtyper. Målsætningen skal endvidere fremhæve de naturtyper og arter, der udgør den største arealandel af området, og endelig fremhæves forekomster af naturtyper og arter, der har stor vigtighed på nationalt og/eller biogeografisk niveau. En vurdering af denne betydning foretages efter følgende kriterier:

- Stort areal, levested eller bestand
- Få forekomster
- Truede naturtyper og arter
- Særlige danske ansvarsområder

Der opstilles desuden mere **konkrete målsætninger**, der fastlægger de langsigtede mål for udviklingen i areal og tilstand for de enkelte naturtyper og arters levesteder. Målfastsættelsen tager udgangspunkt i den tilstand, som er vurderet for naturtyper og arters levested efter tilstandsvurderingssystemet. Hvor der ikke er udviklet et sådant system, skal gunstig bevaringsstatus sikres eller genoprettes på baggrund af bedste faglige viden. Da der endnu ikke er udviklet et tilstandsvurderingssystem til brug for vurdering af areal og tilstand af levestederne for fuglearterne, er fastsættelse af målsætningen for de enkelte fuglearter på udpegningsgrundlaget sket på baggrund af en vurdering af, om størrelsen og kvaliteten af levestedet kan rumme bestanden, og ikke på om bestanden rent faktisk er til stede. De i planen angivne bestandsstørrelser er fastsat på baggrund af den officielle danske indmelding til EU.

Såvel overordnet målsætning som de konkrete målsætninger rækker ud over 1. planperiode og beskriver en tilstand, der tager hensyn til potentialet i de lokale naturforhold. Målsætningerne afspejler desuden en afvejning af eventuelle modstridende interesser efter retningslinjer angivet i By- og Landskabsstyrelsen 2009: "Retningslinjer for den statslige Natura 2000-planlægning: Målfastsættelse og indsatsprogram".

Overordnet målsætning for Natura 2000-området

I området er der særlig fokus på de meget store områder med karakteristisk klit- og hede-naturtyper. Området rummer meget store arealer af en række habitatnaturtyper og for flere naturtyper rummer området mere end 5 % af den samlede forekomst i den atlantiske

biogeografiske region. Det gælder naturtyperne skovklit, grå/grøn klit, klithede, tørvelavning, klitlavning og enebærklit. Derudover er der særlig fokus på de truede naturtyper våd hede, surt overdrev og rigkær.

Filsø er med sine 90 ha den største sø i Sydvestjylland, og søen er en yderst vigtigt rasteplads for en lang række fuglearter heriblandt pibesvane, sangsvane, kortnæbbet gås, grågås og spidsand, der er særlige danske ansvarsarter. Natura 2000-området mange naturtyper er også levested for en lang række fuglearter, der er tilknyttet klit, hede og mose. Der er særlig opmærksomhed på arterne plettet rørvagtel, der er truet i EU, og pomeransfuglen, der kun findes med meget få forekomster i EU. Derudover har området søer og vandløb en funktion som vigtige levesteder for odder.

Det overordnede mål for området er:

- *At sikre god-høj naturtilstand for områdets skov- og lysåbne naturtyper og sikre deres funktion som levesteder for dyre- og fuglearterne på udpegningsgrundlagene.*
- *At skovklit, grå/grøn klit, klithede, tørvelavning og klitlavning prioriteres højt fordi naturtyperne udgør mere end 5 % af det samlede kortlagte areal i den atlantiske region.*
- *At våd hede, surt overdrev, rigkær og plettet rørvagtel prioriteres højt, fordi det er nationalt truede naturtyper og arter.*
- *Der skabes forudsætning for, at arealet med skovklit kan øges. Dette kan ske via drifts- og plejetiltag på allerede eksisterende egnede bevoksninger, således at bevoksningerne på sigt vokser ind i skovnaturtypen.*
- *En udvidelse af arealet med tørvelavning ved plejeindgreb i arealer med klitlavning prioriteres for at øge artsdiversiteten i klitlavningerne generelt (se nedenfor).*
- *At levestederne for den truede plettet rørvagtel (Y) prioriteres højt, sikres og om nødvendigt udvides.*
- *At arterne pibesvane (T), sangsvane (T), kortnæbbet gås (T), grågås (T) og spidsand (T) prioriteres højt.*
- *At områdets økologiske integritet sikres i form af en for naturtyperne hensigtsmæssig drift/pleje og hydrologi, en lav næringsstofbelastning, bekæmpelse af invasive arter og gode sprednings- og etableringsmuligheder for flora og fauna.*

Konkrete målsætninger for naturtyper og arter

Der opstilles følgende konkrete målsætninger, som fastlægger de langsigtede mål for naturtyper og arter i Natura 2000-området:

- *Naturtyper og arter skal have en gunstig bevaringsstatus.*
- *For naturtyper og for arters levesteder, der er vurderet til natur/skovtilstandsklasse I eller II og gunstig prognose skal udviklingen i deres areal og tilstand være stabil eller i fremgang.*

Natura 2000-plan

- *For naturtyper og arters levesteder, der er vurderet til natur/skovtilstandsklasse III-V og/eller ugunstig prognose skal udviklingen i deres natur/skovtilstand være i fremgang, således at der opnås natur/skovtilstand I-II og gunstig bevaringsstatus, såfremt de naturgivne forhold giver mulighed dertil. Det samlede areal af naturtypen/levestedet skal være stabilt eller i fremgang, hvis naturforholdene tillader det. Navnlig for skovnaturtyperne kan der være tale om en dynamisk situation, hvor det ikke nødvendigvis er de samme forekomster, der over tid bidrager til arealmålet.*
- *For naturtyper og arter uden tilstandsvurderingssystem og/eller med en ukendt prognose er målsætningen gunstig bevaringsstatus. Det betyder, at tilstanden og det samlede areal af levestederne for områdets udpegede arter stabiliseres eller øges, således at der er grundlag for nedennævnte bestandstal eller – for arter uden bestandsmål – grundlag for tilstrækkelige, egnede yngle- og fourageringsområder.*
- *Naturtypeforekomster i artsklasse I målsættes til tilstandsklasse I og skal søges udvidet/sammenkædet, hvis de naturgivne forhold gør det muligt.*
- *Arealet med surt overdrev udvides med i størrelsesordenen 5-7 ha.*
- *Forekomster af tørvelavning sammenkædes/udvides ved hedepleje af klitlavning med i størrelsesordenen 2 ha.*
- *Forekomster af våd hede sammenkædes ved udvidelse af arealet med i størrelsesordenen 4-6 ha.*
- *Arealet med rigkær øges med i størrelsesordenen 7-13 ha og forekomster sammenbindes.*
- *Fragmenterede forekomster af tør hede sammenbindes /udvides med i størrelsesordenen 6-12 ha.*
- *For plettet rørvagtel (Y) er tilstanden og arealet af det samlede levested stabilt eller i fremgang, så det danner grundlag for, at arten kan blive fast ynglefugl.*
- *For hedehøg (Y) er tilstanden og arealet af det samlede levested stabilt eller i fremgang, det danner grundlag for, at arten kan blive fast ynglefugl, og det understøtter mulighederne for en bestand på mindst 1-3 ynglepar.*
- *For tinksmeden (Y) er tilstanden og arealet af det samlede levested stabilt eller i fremgang, det danner grundlag for, at arten kan være fast ynglefugl, og det understøtter mulighederne for en bestand på mindst 4-7 ynglepar.*
- *For rørdrum (Y) er tilstanden og arealet af det samlede levested stabilt eller i fremgang, og det danner grundlag for arten som fast ynglefugl i området.*
- *For rørhøg (Y) er tilstanden og arealet af det samlede levested stabilt eller i fremgang, og det danner grundlag for, at arten kan være fast ynglefugl med en forekomst på mindst 2 ynglepar.*

Natura 2000-plan

- For natravn (Y) er antallet af ynglepar stabilt eller stigende, ligesom tilstanden og det samlede areal af levestedet er stabilt eller i fremgang.
- For hedelærke (Y) er antallet af ynglepar stabilt eller stigende, ligesom tilstanden og det samlede areal af levestedet er stabilt eller i fremgang.
- For trækfuglearterne sangsvane (T), grågås (T), kortnæbbet gås (T) og pomeransfugl (T), sikres det, at der fortsat er raste- og fødesøgningsmuligheder i området, der kan understøtte stabile eller voksende bestande.
- Tilstanden og det samlede areal af levestederne for trækfuglene med vurderet ugunstig prognose er i fremgang, således at der er grundlag for rastende/fouragerende bestande på mindst 250 pibesvaner (T) og 3000 spidsænder (T).

Arealet med tørvelavning udvides for at skabe sammenhæng mellem fragmenterede forekomster. Foto: John Frikke.

Modstridende interesser

En målsætning om gunstig bevaringsstatus for en bestemt naturtype kan indebære en nedprioritering af en anden naturtype eller art, og det er nødvendigt at foretage et valg.

Klitlavning er i habitatområdet truet af tilgroning med blåtop. Mindre dele af klitlavningerne er kortlagt som mosaik med tørvelavning pga. forekomst af plantesamfund med næbfrø og soldug. En udvidelse af arealet med tørvelavning i klitlavningerne vil generelt øge artsdiversiteten og naturtilstanden af det samlede areal. I disse tilfælde prioriteres tørvelavning på bekostning af klitlavning.

I området kan der være konflikt mellem at bevare og øge arealet af rigkær og bevarelse af naturtyperne skovbevokset tørvemose og elle- og askeskov. De to skovnaturtyper er endnu ikke kortlagt, men generelt prioriteres, at sikre en indsats for at bevare områdets forekomster af rigkær. Rydning af skovbevokset tørvemose og elle- og askeskove til genskabelse af rigkær kan ske under forudsætning af, at arealet af skovnaturtypen opretholdes på nationalt biogeografisk niveau.

Rydning og anden naturpleje kan indskrænke levestederne for natravn, der yngler i området. I forbindelse med naturgenopretnings- og naturplejeprojekter kan der opstå interessekonflikter mellem naturindholdet i naturtyper med høj bevoksning og lysåbne naturtyper. Det gælder i princippet for de naturplejeprojekter, hvor kraftigt tilgroede hedestrøg ryddes for de bevoksninger, som også rummer levesteder for bl.a. natravn.

Indsatsprogram

Opfyldelsen af Habitat- og Fuglebeskyttelsesdirektivernes krav om gunstig bevaringsprognose er en opgave som strækker sig over lang tid og kræver en omfattende indsats over flere planperioder. Det er derfor nødvendigt at prioritere indsatsen i den enkelte planperiode. Den nationale prioritering af indsatsen i 1. planperiode er formuleret i 4 sigtelinjer, som lægger niveauet for indsatsen i planperioden. Sigtelinjerne er beskrevet i bilag 3.

Indsatsprogrammet der bygger på de 4 sigtelinjer beskriver indsatsen i den første planperiode 2010-2015 (for skovbevoksede fredskovs-pligtige arealer dog frem til 2021).

Indsatsprogrammet består af en række **generelle retningslinjer**, som skal sikre den eksisterende naturtilstand. De generelle retningslinjer gælder for alle arter og naturtyper på udpegningsgrundlaget, og den nødvendige indsats vil efterfølgende blive konkretiseret i de kommunale/statslige handleplaner.

Indsatsprogrammet består desuden af en række **konkrete retningslinjer**, som skal sikre små naturarealer, ubeskyttede naturarealer og særligt truede arter og naturtyper. De konkrete retningslinjer giver en nærmere beskrivelse af den indsats, som i disse særlige tilfælde skal indarbejdes i de kommende handleplaner.

Indsatsprogrammet indeholder ikke bindende krav til kommunernes, Naturstyrelsens eller andre offentlige lodsejeres brug af de virkemidler og tiltag, som skal sikre den nødvendige indsats. Tiltag prioriteres og konkretiseres i handleplanerne eller i andre opfølgende tiltag.

Indsatsprogrammet for Natura 2000-området omfatter nedenstående generelle og konkrete retningslinjer, som tillige er vist oversigtligt i bilag 2.

Generelle retningslinjer

Indsatser efter sigtelinje 1. Areal og tilstand af udpegede naturtyper og levesteder for udpegede arter må ikke gå tilbage eller forringes.

- 1.1 *Reduktion af kvælstof-deposition fra luften på områdets habitatnaturtyper sker ved administration af husdyrgodkendelsesloven der med ændringen af 10. februar 2011 har fastlagt et særligt beskyttelsesniveau af hensyn til bevaringsmålsætningen i Natura 2000-planlægningen. Den øvrige tilførsel af næringsstoffer til typerne reduceres, herunder fra dræntilløb og fodring. For marine naturtyper, større søer og vandløb reguleres tilførslen af næringsstoffer via vandplanen.*
- 1.2 *Mindre søer og vandhuller sikres mod næringsstofbelastning.*
- 1.3 *Der sikres en for naturtyperne hensigtsmæssig hydrologi i våde naturtyper: våd hede, klithede, klitlavninger, tørvelavninger, hængesæk, rigkær og kildevæld.*
- 1.4 *Det undersøges nærmere, hvor der er behov for at skabe en mere hensigtsmæssig hydrologi i skovnaturtyperne, og disse steder sikres den for skovnaturtyperne mest hensigtsmæssige hydrologi.*
- 1.5 *De lysåbne terrestriske naturtyper sikres en hensigtsmæssig ekstensiv drift og pleje. Vandløb med vandplanter sikres gode fysiske og kemiske forhold samt kontinuitet. Denne indsats sikres via vandplanlægningen.*
- 1.6 *Skovnaturtyperne skal sikres en skovnaturtypebevarende drift og pleje. I særlige tilfælde kan permanent ophør af drift i skovnaturtyper (urørt skov) være nødvendig for at opfylde direktivforpligtigheden, primært på arealer, som i forvejen i en længere periode har haft minimal eller ingen hugst.*
- 1.7 *Invasive arter som bjergfyr, rynket rose, glansbladet hæg og mos-arten stjernebredribbe søges bekæmpet og deres spredning søges forebygget.*
- 1.8 *Der sikres velegnede levesteder for odder.*
- 1.9 *Der sikres velegnede levesteder for følgende fuglearter med gunstig eller ukendt bevaringsprognose: Rørdrum (Y), sangsvane (T), kortnæbbet gås (T), grågås (T), rørhøg (T), pomeransfug (T), natravn (Y) og hedelærke (Y).*
- 1.10 *Velegnede levesteder med et lavt forstyrrelses- og prædationstryk sikres for følgende arter med ugunstig bevaringsprognose: Pibesvane (T), spidsand (T), hedehøg (Y), plettet rørvagtel (Y) og tinksmed (Y).*

Natura 2000-plan

- 1.11 *Der sikres levesteder med individuel hensyntagen til den enkelte arts sårbarhed overfor forstyrrelser for alle arter på udpegningsgrundlaget.*

Konkrete retningslinjer

Indsatser efter sigtelinje 2. Små og fragmenterede habitatnaturtyper og levesteder for arter, som ikke kan opretholdes ved drift af det nuværende areal alene, sikres ved arealudvidelse, sammenkædning af arealer, pleje af naboarealer og/eller etablering af spredningskorridorer.

- 2.1 *Forekomster af tør hede søges udvidet og sammenbundet.*
- 2.2 *Der skabes forudsætning for at forekomster af tørvelavning sammenkædes ved en mindre udvidelse.*
- 2.3 *Der skabes forudsætning for at forekomster af rigkær sammenkædes ved en betydelig udvidelse (se sigtelinje 4).*
- 2.4 *Fragmenterede levesteder for tinksmed sammenbindes.*

Indsatser efter sigtelinje 3. Naturtyper og levesteder, som ikke er beskyttet af natur- og miljølovgivningen skal sikres.

- 3.1 *Skovnaturtyper sikres. Der kan være tale om en dynamisk situation, hvor det ikke nødvendigvis er de samme forekomster, der over tid bidrager til sikring af en skovnaturtype.*
- 3.2 *Konstaterede forekomster af habitatnaturtyper og levesteder, der ikke er omfattet af lovgivningen, sikres mod ødelæggelse.*
- 3.3 *Om muligt sikring af redesteder på omdriftsarealer for he-dehøg (Y).*

Indsatser efter sigtelinje 4. Der skal gøres en særlig indsats for naturtyper og arter, hvis biogeografiske status er i fare for at blive alvorligt forringet i 1. planperiode.

- 4.1 *Der skabes forudsætninger for en mindre udvidelse af arealet med våd hede.*
- 4.2 *Der skabes forudsætninger for en mindre udvidelse af arealet med surt overdrev.*
- 4.3 *Der skabes forudsætninger for en udvidelse af arealet med rigkær på i størrelsesordenen 7-13 ha.*
- 4.4 *For plettet rørvagtel (Y) sikres tilstedeværelsen af vådområder af betydeligt omfang, med en for arten hensigtsmæssig hydrologi og drift.*

Våd hede med klokkelyng er en truet naturtype, der sikres med en særlig indsats. Foto: John Frikke.

Forslag til mulige virkemidler

Kommunerne, Naturstyrelsen og andre offentlige lodsejere/myndigheder udarbejder handleplaner, vælger virkemidler og foretager den konkrete forvaltning indenfor rammerne af indsatsprogrammet. Mulige virkemidler nævnt i bilag 2 skal derfor betragtes som eksempler på, hvorledes indsatsprogrammet kan gennemføres.

Sammenhæng og synergi med vandplan

Natura 2000-planen er koordineret med vandplanen. Ifølge Vandrammedirektivet må tilstanden af vandområderne ikke forringes, og vandplanens indsatsprogram vil generelt forbedre den eksisterende vandkvalitet i større søer, vandløb, fjorde og kystvande. Forbedringen sker ved reduktion i tilførslen af næringsstoffer og miljøfarlige stoffer samt stedvis sikring af en mere naturlig hydrologi i ådale. Vandplanen vil desuden forbedre de fysiske forhold og sikre kontinuiteten på udvalgte vandløbsstrækninger. Disse indsatser forventes i de fleste tilfælde at bidrage til at forbedre tilstanden i de vandafhængige habitatnaturtyper og i levestederne for de arter, der er tilknyttet vand.

Natura 2000-plan

Der er gode muligheder for at opnå andre synergieffekter mellem de 2 planer, men i enkelte tilfælde kan der opstå konflikter, f.eks. hvor indsats efter vandplanen medfører oversvømmelser af habitatnaturtyper eller levesteder for arter.

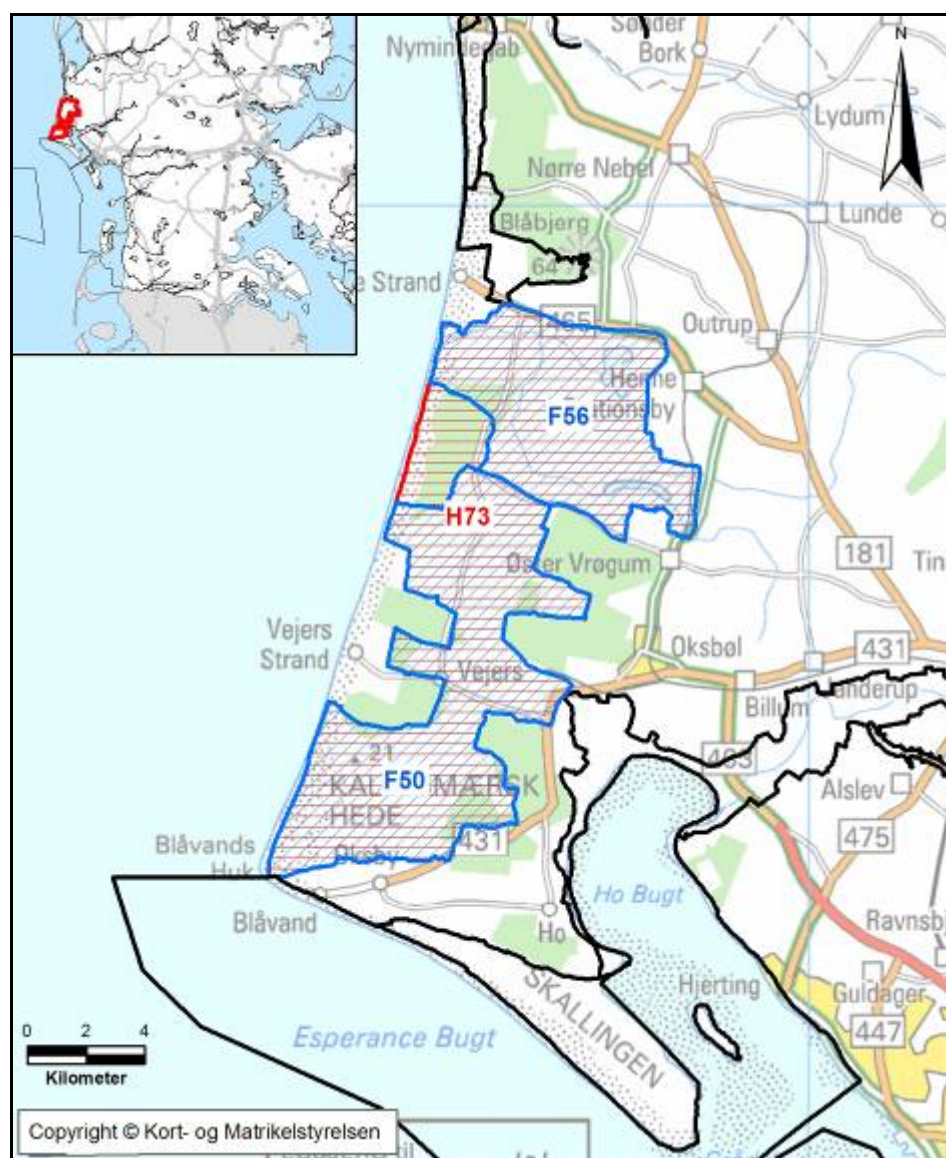
Planlagt indsats efter vandplanen der kan påvirke udpegningsgrundlaget i et Natura 2000-område væsentligt, skal konsekvensvurderes i henhold til habitatdirektivets artikel 6, stk. 3. Indsatsen kan i givet fald kun gennemføres, hvis det på grundlag af bedste faglige viden dokumenteres, at aktiviteten ikke vil skade bevaringsmålsætningen for området. Potentielle konflikter mellem Vand- og Natura 2000-planen skal som udgangspunkt afdækkes i forbindelse med vedtagelse af vandplanen.

Strategisk miljøvurdering

I medfør af bekendtgørelse nr. 936 af 24. september 2009 af lov om miljøvurdering skal der foretages en miljøvurdering af planer og programmer, der omhandler fysisk planlægning og arealanvendelse, eller som kan påvirke et internationalt beskyttelsesområde væsentligt.

I bilag 4 er der udarbejdet en miljørapport, der belyser konsekvenserne ved at gennemføre Natura 2000-planen for område nr. 84 Kallesmærsk Hede, Grærup Langsø, Filsø og Kærgård Plantage.

Bilag 1. Kort over Natura 2000-områdets placering og afgrænsning

Natura 2000-områdets afgrænsning. Natura 2000-området består af habitatområde H73 (rød afgrænsning) og fuglebeskyttelsesområderne F50 og F56 (blå skravering). Andre Natura 2000-områder er vist med sort afgrænsning.

Bilag 2. Opsummering af Natura 2000-planen og mulige virkemidler

En opsummering af Natura 2000-planens indhold, mål og indsatsprogram findes samlet i Bilag 2 - opdelt på de naturtyper og arter, der udgør udpegningsgrundlaget for det på gældende Natura 2000-område.

Se www.naturstyrelsen.dk – under opslag om plan for dette Natura 2000-område.

Bilag 2 indeholder endvidere en oversigt over mulige virkemidler, der er eksempler på, hvordan indsatsprogrammet kan gennemføres.

Sammen med bilag 2 findes på hjemmesiden baggrundsmateriale for planerne samlet i basisanalyse og tillæg til basisanalyse samt henvisning til kort over forekomst af de kortlagte og tilstandsvurderede naturtyper.

Bilag 3. Væsentlige naturforvaltningsmæssige opgaver

Ved igangsætningen af Natura 2000-planprocessen blev der identificeret en række væsentlige naturforvaltningsmæssige opgaver. På baggrund heraf blev der opstillet 4 sigtelinjer, der formulerer prioriteringen af den nødvendige indsats. Sigtelinjerne sætter dermed rammerne for Natura 2000-planlægningen.

De overordnede rammer er formuleret i nedenstående bilag. Teksten indgik i idéfasen for vand- og naturplanlægningen, juni – december 2007.

Antallet af naturtyper, der kortlægges og tilstandsvurderes er siden udvidet.

Væsentlige naturopgaver

Miljøministeriet har udarbejdet en oversigt over væsentlige naturforvaltningsmæssige opgaver i Natura 2000-planlægningen. Det er de opgaver, som tillægges den højeste prioritet i 1. planperiode fra 2010 til 2015:

Væsentlige naturforvaltningsmæssige opgaver i Natura 2000-planlægningen:

Danmark er ifølge Habitatdirektivet forpligtiget til at iværksætte de nødvendige foranstaltninger, der sikrer eller genopretter en gunstig bevaringsstatus for de naturtyper og arter, der udgør habitatområdernes udpegningsgrundlag.

Samtidig er Danmark forpligtet til, via gennemførelsen af Fuglebeskyttelsesdirektivet, at træffe egnede foranstaltninger med henblik på at beskytte yngle- og rasteområder for en række fuglearter.

Væsentlige trusler mod naturen

En række faktorer udgør de væsentligste trusler mod de direktivudpegede naturtyper og arter:

Næringsstofbelastning medfører markante forringelser af terrestriske naturtyper, søer, vandløb og kystnære farvande først og fremmest som følge af gødskning, afstrømning fra markarealer og kvælstofnedfald. Store mængder næringsstoffer i naturen fremmer ensartede næringskrævende artssamfund på bekostning af et alsidigt plante- og dyreliv og medfører forringede forhold for den biologiske mangfoldighed og naturtyper og arter;

Tilgroning ændrer på afgørende vis levevilkårene for en række plante- og dyrearter, herunder fuglene. Det truer også især lysåbne naturtyper som moser, enge, klitter, heder, overdrev men også egeskove ofte som følge af manglende eller utilstrækkelig drift;

Fragmentering skaber isolation af arternes bestande, hvorved de risikerer at uddø. Foruden et direkte tab af naturareal, forringes de eksisterende naturtypers tilstand og deres økologiske funktioner;

Udtørring er en vedvarende trussel mod mange våde naturtyper og de tilhørende arter som følge af en ændring i de naturlige vandforhold;

Invasive arter er ikke hjemmehørende arter, der spreder sig. De optager plads og fortrænger det oprindelige plante- og dyreliv og findes i dag på mange naturarealer;

Forstyrrelse kan være en afgørende faktor navnlig for truede og sårbare arter, der på grund af levevis og specifikke krav til levested, vil være følsomme overfor menneskelige aktiviteter. Ofte vil truslerne påvirke i samme retning. For eksempel er tilgroning ofte en effekt af næringsstof-belastning og udtørring, tillige er presset på mange arter højt på grund af fragmentering, og det øges yderligere med forekomst af for eksempel invasive arter og menneskelig forstyrrelse.

Overordnet målsætning

Målsætningen er, at de udpegede naturtyper og arter på sigt opnår "gunstig bevaringsstatus". Der skal opstilles en langsigtet målsætning for hvert af de udpegede Natura 2000-områder.

Målsætningen rækker udover 1. planperiode og beskriver en tilstand, der tager hensyn til potentialet i de lokale naturforhold og i de udpegede områder som helhed.

Sigtelinjer for indsatsen i 1. planperiode

Natura 2000-planen skal under hensynstagen til den overordnede målsætning opstille konkrete retningslinjer for indsatsen i 1. planperiode for hvert enkelt beskyttelsesområde. Det kan være en indsats, som strækker sig ud over planperioden, men som skal iværksættes nu.

Opfyldelsen af Habitat- og Fuglebeskyttelses-direktivernes krav om "gunstig bevaringsstatus" er en opgave, som strækker sig over lang tid og kræver en omfattende indsats. Det er derfor nødvendigt at prioritere og målrette indsatsen i den enkelte planperiode. Den nationale prioritering af indsatsen i 1. planperiode fokuserer på at sikre naturtilstanden for udpegede naturtyper og bestandene for udpegede arter. Der vil på baggrund af naturmæssige forskelligheder være regionale forskelle i gennemførelsen af indsatsen.

Sikring af naturtilstanden af eksisterende naturarealer og arter i beskyttelsesområderne

Ifølge direktiverne skal de naturtyper og arter, der udgør områdernes udpegningsgrundlag, have en gunstig bevaringsstatus. Der er således

en forpligtigelse til at sikre naturen mindst samme tilstand som ved direktivernes ikrafttræden. Dette kræver ofte en løbende driftsindsats og en vedvarende indsats mod næringsstofbelastningen på de eksisterende naturarealer for at opretholde eller genoprette dem i samme tilstand.

Sikring af de små naturarealer

De små naturarealer er ofte i dårlig naturtilstand, blandt andet fordi de er så små, at påvirkningen fra omgivende arealer har stor betydning. En udvidelse af små naturarealer indenfor beskyttelsesområderne samt eventuelt sammenkædning af arealer via spredningskorridorer og trædesten kan være nødvendig for at opretholde naturtilstanden også på længere sigt.

Sikring af naturtyper og levesteder som lovligt kan ødelægges

Der skal ske en sikring af de naturtyper og levesteder, der ikke er beskyttet mod aktiviteter, som direkte kan ødelægge dem. Det drejer sig for eksempel om skovens naturtyper og sten- og boblerev på havet. Der vil derudover være andre ikke beskyttede levesteder for visse af direktivernes arter, hvor en sikring kan være nødvendig, for eksempel for visse fuglearter.

Indsats for truede naturtyper og arter

For naturtyper og arter, hvis status på landsplan er i fare for at blive voldsomt forringet i 1. planperiode, og hvor der er en fare for, at de forsvinder fra den danske natur på sigt kan en egentlig naturgenopretningsindsats og/eller målrettet drift være nødvendig. Som eksempler på truede naturtyper og arter kan nævnes højmoser, eremit og sortterne.

Natura 2000-planlægningen fastlægger desuden retningslinjer for myndighedernes skønsmæssige beføjelser efter lovgivningen i øvrigt.

Natura 2000 og Vandrammedirektivet

Gennemførelsen af Vandrammedirektivet og vandplanerne forventes at bidrage til at imødegå nogle af ovennævnte trusler. Eksempelvis genskabes nye naturområder i ådale, og vandkvaliteten vil blive forbedret. Omfanget af synergieffekten mellem Natura 2000 og Vandrammedirektivet vil blive tydelig undervejs i planprocessen. For vandforekomster, der også er omfattet af Natura 2000-direktiverne, vil det strengeste af miljømålene være gældende.

Med målbekendtgørelsen er der fastlagt nærmere retningslinjer for fastsættelse af mål i Natura 2000-områderne og defineret en 5-trinsskala for naturtilstanden i 18 lysåbne naturtyper. Et tilsvarende tilstandssystem er under udarbejdelse for de 10 skovnaturtyper og for direktivernes arter. På et senere tidspunkt vil et tilstandssystem for såvel de ferske som de marine naturtyper blive udarbejdet.

Bilag 4. Miljørapport for Natura 2000-planen

Miljørapport for Natura 2000-planen for område nr. 84 Kallesmærsk Hede, Grærup Langsø, Filsø og Kærgård Plantage.

- kan læses på Naturstyrelsens hjemmeside, se www.naturstyrelsen.dk under opslag om plan for dette Natura 2000-område.

Naturstyrelsen
Haraldsgade 53
2100 København Ø
www.nst.dk